

Welkomstwoord

Welkom aan onze nieuwe Voorzitter van de Eerste Kamer, Jan Anthonie Bruijn, welkom aan u, Minister Ingrid van Engelshoven, welkom aan de commissaris van onze Provincie Zuid-Holland, Jaap Smit, aan onze Burgemeesters Henri Lenferink van Leiden en Paulien Krikke van Den Haag - onze tweede stad, en aan de colleges van burgemeester & wethouders van onze buurgemeenten.

Welcome to the ambassadors and other representatives of the many befriended countries who have their embassies in The Hague. This afternoon will be in Dutch, but a simultaneous translation in English is available for those of you who are not Dutch speakers.

Welkom voorts aan onze Raad van Toezicht.

En welkom aan jullie allen, collega's, docenten en onderzoekers, onze staf, studenten en onze alumni. Ook buiten deze kerk, op de alternatieve, 'tweede opening academisch jaar', hier om de hoek op het Gerecht, maken onze collega's zich op voor de Opening Academisch Jaar. [Kunnen we even verbinding met hen maken?]

Ja, dat is wel bijzonder. Wij hebben vandaag in Leiden voor de eerste keer sinds 1575 niet *één* opening van het academisch jaar, maar twee. Hier om de hoek vindt 'De Ware Opening' plaats, als belangrijke noodkreet van een groot deel van de Nederlandse academische gemeenschap die zich verzamelen onder het vaandel van *WOinActie*. Zij maken zich zorgen over de keuzes die de politiek maakt en maken zich sterk voor de toekomst van deze – en andere – prachtige universiteit(en), haar medewerkers en studenten. U, mevrouw de minister, zult daar straks vast iets over zeggen.

En nu richt ik me weer tot de aanwezigen in deze kerk. In het bijzonder ook welkom aan jullie studenten en studentbesturen van alle mooie verenigingen die we hier in Leiden hebben, de eerstejaars van Augustinus en Quintus, welkom Jong LUMC. And welcome to the students of our Leiden Excellence Scholarship programme. Obviously, the headsets to hear the translation are for you to use too.

En welkom u allen die mee kijken met de live webcast van deze middag en u allen die ik nog niet genoemd heb.

Vanmiddag zullen we luisteren naar muziek van het Leids studentenorkest en koor Collegium Musicum onder leiding van hun nieuwe dirigent Gerrit Maas. Goed dat jullie er zijn!

We openen vandaag een nieuw academisch jaar. En dat doen we in het jaar dat we 444 jaar oud zijn geworden. Een jaar dat we feestelijk vieren, met talloze activiteiten voor de bewoners van Leiden en Den Haag. Ook de komende maanden gaan we daar nog volop mee door. Honderden bewoners van Leiden en Den Haag hebben al met ons gevierd. Het begon met 1600 leerlingen van schoolklassen die op de dies een gastles kregen van hoogleraren, en deze zomer kregen meer dan 500 mensen een rondleiding door ons Academiegebouw. En vanaf vandaag is er in het Haagse stadhuis een tentoonstelling over 444 jaar universiteit en 20 jaar

Welkomstwoord en toespraak opening academisch jaar 2019-2020
Door Carel Stolker, rector magnificus van de Universiteit Leiden
2 september 2019

Campus Den Haag - ik nodig de minister uit om daar zeker even te gaan kijken, aangezien zij zelf zo betrokken is geweest bij de uitbouw van onze campus.

Wij verwachten ruim 6000 eerstejaars, ongeveer evenveel als vorig jaar. En om aan die getallen wat kleur te geven noem ik een paar opleidingen: Bestuurskunde 220 studenten, International Studies 500, Juristen 900 (incl. fiscaal en notarieel recht), 300 toekomstige dokters, 125 filosofen, bij Chinees 60, Japans 90, en Koreaans 70 eerstejaars. Kunstgeschiedenis 90, Taalwetenschap 80, Archeologen 110, Antropologen 150, 500 psychologen, 180 studenten Informatica, Natuurkunde 90, Wiskunde 85, Bio-Farmaceutische studenten 314, en 68 Biomedische Wetenschappen. En nog veel meer opleidingen die ik hier niet allemaal noem.

We heten jullie allemaal van harte welkom! Sommigen van jullie zijn hier, vanmiddag, in de Pieterskerk waar we op 8 februari 1575 zijn opgericht.

En daarmee kom ik bij u, mevrouw de minister,

We zijn blij dat u onze uitnodiging heeft willen aanvaarden en dat u vandaag onze gast bent. Als minister bent u *onze* vrouw in het kabinet. En bovendien delen wij hier in deze universiteit met u een gezamenlijke geschiedenis: de Universiteit Leiden is ook uw alma mater, en als wethouder van Den Haag was u bovendien heel nauw betrokken bij de succesvolle uitbouw van onze Haagse Campus. Onze relatie kan dus wel een stootje hebben. En dat komt goed uit.

Het afgelopen jaar heeft het nog steeds niet goed te begrijpen beleid van Den Haag tot veel weerstand geleid binnen de academie.

De KNAW, De Jonge Akademie, NWO, de brede en de jonge universiteiten – alle hebben geroepen dat het overheidsbeleid overhaast is en onvoldoende gefundeerd. Bovendien dreigt dit beleid de overal groeiende samenwerking tussen de technische, brede en jonge universiteiten, en de waardering die we voor elkaar hebben, onder druk te zetten in plaats van tot meer samenwerking te leiden.

En daarmee is deze dag voor ons beiden ook spannender dan normaal. Maar dat kunnen we hier in deze Pieterskerk, met een geschiedenis van 444 jaar wel aan.

Maar laten we dat gevoel nu toch even opzij zetten. Want dit najaar hoopt u als minister uw Strategische Agenda uit te brengen, waarin u een pleidooi voor de brede wetenschap wilt voeren. En dat horen we in Leiden en Den Haag natuurlijk graag.

We zijn heel benieuwd. We zijn blij dat u er bent, en we geven u graag het woord.

+++++

Slottoespraak

1. *De wereld heeft ons nodig*

De wereld heeft universiteiten meer dan ooit nodig. En het is zeker niet de eerste keer dat ik dat, als rector van deze universiteit, op deze plek zeg. Natuurlijk, *iedere* generatie van wetenschappers zal het gevoel hebben gehad zich in het oog van de storm te bevinden. Maar dit keer lijkt het serieuzer dan ooit. Ons land, ons continent en de wereld staan voor vraagstukken die soms zelfs rechtstreeks aan ons voorbestaan raken. Vraagstukken die alleen maar kunnen worden opgelost door de bijdrage van een zeer goed opgeleide bevolking en van onderzoekers van alle disciplines die onze Nederlandse universiteit rijk zijn.

“Wij willen de wereld helpen redden”, zeggen sommigen zelfs. En dan gaat het vaak om onze studenten, om de promovendi en jonge onderzoekers. Maar ook om al die docenten en onderzoekers in vaste dienst van de universiteit – het motorblok van het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek. Ongeacht of ze nu van een brede, jonge of technische universiteit zijn.

2. *Wat gaat er fout?*

Tegelijk lukt het ons als Nederlandse universiteiten niet goed om dat besef van het cruciale belang van goed onderwijs en onderzoek voor onze samenleving en voor de wereld over het politieke voetlicht te krijgen. Nationale en internationale cijfers laten wel zien hoe goed ons land het *doet* maar veel minder hoe goed het met ons *gaat*.¹ En ergens wordt een prijs betaald voor de discrepantie tussen de kwaliteit van wat wij in de Nederlandse universiteiten doen, en het geld dat we daarvoor over hebben. Een prijs die vooral wordt betaald door de wetenschappelijke staf van de Nederlandse universiteiten.

Daar komt nog bij dat wij als universiteiten moeten vechten tegen het weinig inspirerende beeld van geldverslindende en geld-oppottende instituties voor wie het nooit genoeg is, die uiteindelijk vooral doen wat ze zelf leuk vinden, en die veel te veel bezig zijn met onderlinge competitie.

In plaats van te investeren in goed onderwijs en onderzoek, lijkt het dominante gevoel in Den Haag op dit moment: dat kan bij die universiteiten wel wat doelmatiger. En natuurlijk, ‘wat doelmatiger’ werken kan *altijd*. Maar er is, op enig moment, ook een grens. Dan gaat het niet meer, en dan pleeg je roofoverval op mensen.

Ik heb de afgelopen tijd vaak aan het verhaaltje moeten denken dat mijn vader me ooit eens vertelde. Op de boerderij was een kalfje geboren, en het zoontje van de boerin tilde het op en droeg het om de boerderij heen. Dat deed hij de dag erna weer en de daaropvolgende dag weer. Toen zijn moeder hem vroeg waarom hij dat deed

¹ Zie het recente *OECD-rapport* (2019): https://read.oecd-ilibrary.org/education/benchmarking-higher-education-system-performance_24be98b1-en

antwoordde hij: “Als ik nou iedere dag een keer met het kalfje om de boerderij heen loop, dan kan ik straks *een hele koe* rond de boerderij dragen.”

Op *enig* moment gaat het natuurlijk niet meer. Wat ik zo toepasselijk vind van dit verhaaltje is ook de motivatie en de ambitie van dat kereltje, vergelijkbaar met de ambitie van onze docenten en wetenschappers. Maar er zijn grenzen.

Wij hopen zeer dat politiek Den Haag meer zal erkennen dát de grenzen bereikt zijn, en op diverse plaatsen overschreden worden. En dan kijken we vooral naar de geesteswetenschappen, de sociale wetenschappen, waaronder ook de juristen, de economen en nog zoveel meer cruciale wetenschapsgebieden.

Het gaat denk ik niet alleen de werkdruk, het gaat ook een roep om *erkenning en waardering* van het belang van die sociale- en de geesteswetenschappen. En, zeg ik er toch even bij, niet alleen als de hulpwetenschappen van de ingenieurs en de bèta's. In de trant van: ‘de robotisering van de samenleving kent ook ethische en gedrags-kanten en daar hebben we alfa's en gamma's voor nodig’, zoals ik tegenwoordig *nét* iets te vaak hoor, maar als disciplines *in their own right*.

Niet voor niets liepen 444 jaar geleden de geesteswetenschappen prominent mee in de openingsprocessie van onze universiteit. Voorop liepen de theologen, gevolgd door de juristen, de geneeskunde, en de geesteswetenschappen – er was kennelijk wel enig verschil.

3. *Samenwerken*

Ik denk dat wij – Den Haag, met u als minister, en de Nederlandse universiteiten en hogescholen – veel meer gezamenlijk moeten gaan optrekken en, over en weer, meer waardering voor elkaar moeten hebben. Dat geldt dus ook voor ons, de Nederlandse universiteiten. Misschien moeten we naar een soort van sociaal contract. Ons land heeft alles in zich om zijn huidige toppositie in de wereld in onderwijs en onderzoek verder uit te bouwen. U zei daar zojuist ook mooie dingen over. En dat *kán* niet zonder een intensieve samenwerking tussen de Haagse politiek, de universiteiten en de hogescholen, en, zeg ik daarbij, de middelbare scholen. Wim van Saarloos, de President van onze KNAW, pleitte vorige week voor een pact naar Duits voorbeeld voor het onderzoek. Hij zei:

“Want helaas is er in Nederland een breed gedragen gevoel dat ons wetenschapssysteem begint vast te lopen en dat het geen goede tijd is voor de wetenschap. De Nederlandse codewoorden zijn veeleer werkdruk, aanvraagdruk, WO in actie, Commissie-Van Rijn en gebrek aan rust en vertrouwen... En dat ondanks de extra investeringen in onderzoek van het huidige kabinet, zoals voorzien in het regeerakkoord van ongeveer twee jaar geleden.”²

(En, voeg ik daar zelf aan toe, waarvan de eerlijkheid gebiedt te zeggen dat die vrijwel geheel te danken waren aan D66.)

² Wim van Saarloos, *Ontwar de Nederlandse knoop*, Jaarrede KNAW 2019, p. 2.

Bij zo'n pact hoort ook samenwerking tussen de wetenschappelijke disciplines *binnen* de universiteiten, *tussen* de Nederlandse universiteiten (denk bijvoorbeeld aan het programma Zwaartekracht), en met de regio's en de steden. Velen wijzen daar terecht op.

Ik ben blij dat wij als universiteit, in Leiden en Den Haag, het afgelopen academische jaar in staat zijn geweest om met inzet van 'centraal geld' over de volle breedte van het wetenschappelijk onderzoek, de samenwerking tussen de faculteiten te vinden. En datzelfde geldt voor onze samenwerking met de TU Delft en de Erasmus Universiteit Rotterdam. Met z'n drieën hebben we dit voorjaar een nieuwe strategie vastgesteld, in nauwe samenwerking met de grote steden in Zuid-Holland en de provincie. En samen met de twee medische centra, het LUMC en het Erasmus MC, investeren we extra in het oplossen van medisch-technologische vraagstukken, onder de vlag van *Medical Delta*. Ook daar een stevige nieuwe strategie.

En in 2016 is onze LUMC Campus Den Haag gestart als samenwerkingsverband van het LUMC met de Haagse de ziekenhuizen en de Gemeente Den Haag/GGD Haaglanden om merkbare meerwaarde te creëren in zorg, opleiding, medisch onderwijs en patiëntgebonden onderzoek in de Haagse regio. Er wordt daar intensief samengewerkt met de eerstelijns zorggroepen in Den Haag en met de Haagse Hogeschool.

Er wordt in het recente rapport van de Adviesraad voor wetenschap, technologie en innovatie (AWTI) dan wel gemopperd over het geringe vermogen van de Nederlandse universiteiten om zich te profileren³, maar ze zouden eens bij die universiteiten moeten gaan kijken.

En ook in het onderwijs zie je steeds meer opleidingen ontstaan waarin docenten met heel verschillende wetenschappelijke achtergronden elkaar weten te vinden. Tussen de universiteiten van Leiden, Delft en Rotterdam bijvoorbeeld, in gezamenlijk onderwijs, maar ook Den Haag, met nieuwe brede opleidingen als *Urban Studies*, *Management of Sustainability* en *Security Studies*.

4. *Van denken in balans naar denken in mengvormen*

De uitdagingen waarvoor we als universiteiten staan hebben vaak te maken met de juiste balans. De balans tussen onderzoek onderwijs, tussen nationaal en internationaal, tussen competitie en samenwerking, de balans binnen alfa-gamma-bèta-medisch-technisch, nieuwsgierigheidsgedreven onderzoek versus meer toegepast onderzoek, digitaal onderwijs en face-to-face, de balans tussen oriëntatie op de stad en het land versus een meer *global* oriëntatie, de balans tussen vaste versus tijdelijke aanstellingen, breed versus geprofileerd. Over die balans heb ik op deze plaats de afgelopen jaren ook al vaker gesproken.

Maar misschien is 'balans' wel niet langer het juiste woord. Meer en meer realiseren we ons dat wat op het eerste gezicht tegengesteld zijn, het een of het ander, dat bij nader inzien helemaal niet zijn. We zien veeleer mengvormen ontstaan, slimme en vaak heel vernieuwende

³ *Het stelsel op scherp gezet. Naar toekomstbestendig hoger onderwijs en onderzoek*, AWTI 2019.

combinaties. Mengvormen die voor de toekomst interessanter zijn dan het nogal digitale denken in evenwichten: een beetje minder van dit en wat meer van dat. Er is veel over te zeggen, maar niet nu.

5. *Jullie, studenten!*

Want, beste studenten, ik keer weer terug bij *jullie*, onze studenten, onze eerstejaars en ouderejaars, in deze kerk en daarbuiten. Jullie hebben gekozen voor een brede universiteit. En daar gaat het om drie dingen: jullie academische vorming, jullie professionele vorming en jullie persoonlijke vorming. Vice-rector Hester Bijl heeft er al veel over gezegd.

En misschien mag ik daar nog iets aan toevoegen. We hebben het tegenwoordig vaak over studiedruk en keuzedruk en de vorige week wees de SER er nog eens op dat de jongere van vandaag ‘alles tegelijk moet’. Het rapport is samen met het SER Jongerenplatform geschreven.⁴ Het is waar, de tijd waarin ik studeerde, en de minister en velen hier in de kerk, was echt anders.

Maar toch zeggen wij tegen jullie: geniet vooral van je studie en van het studentenleven in die prachtige steden van Leiden en Den Haag. Laat je niet gek maken. Want bedenk dat het leven – straks – na je studie niet ophoudt, maar opnieuw begint. Want dan trekken jullie weer verder, *afgestudeerd*, met een of twee diploma’s op zak. En ach, *afgestudeerd*? Eigenlijk is het een supervreemd woord: ‘afstuderen’, of ‘afgestudeerd zijn’.

Op je 23ste!? Natuurlijk niet, want het leven begint dan inderdaad weer opnieuw, met weer nieuwe kansen en nieuwe dromen.

Maar nú zijn jullie gelukkig nog hier, met jullie docenten en al die andere collega’s van deze universiteit die jullie het studeren gemakkelijker gaan maken, en voor jullie allen open ik graag het academisch jaar 2019-2020!

⁴ SER, *Hoge verwachtingen: Kansen en belemmeringen voor jongeren in 2019*, Den Haag: 2019.